

Η κατά Δημαρά «μέθοδος»

Ο ιστορικός της νεοελληνικής γραμματικής Κ. Θ. Δημαράς (1904-1992), στο σπίτι του, στην οδό Μουρούζη, Αθήνα 1967 [Η φωτογραφία είναι από το βιβλίο του Mario Vitti «Γραφείο με θέα»: Φωτογραφίες 1948-1981, εκδ. ΜΙΕΤ, 2007]

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ
«Σύμμικτα, Δ'»
Λόγια περί Μεθόδου»
Α' τόμος (1931-1963),
Β' τόμος (1964-1989)

Επιλογή και μόνιμοι:
Φίλιππος Ηλιού
Επιμέλεια: Πόπη Πολέμη
Μουσείο Μπενάκη και
Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής
Τραπέζης, σελ. 1178

Του **Αριστοτέλη Σαϊνίη**

Τη «βαριά σκιά» του Κωνσταντίνου Θησέως Δημαρά (1904-1992) στη μελέτη του νεοελληνικού πολιτισμού και της παιδείας, καθώς και στη διαμόρφωση της νεοελληνικής ιδεολογίας, δεν ρίχνουν μόνο η «Ιστορία της νεοελληνικής λογοτε-

χνίας», οι συγκεντρωμένες σε τόμους μελέτες του για τον Νεοελληνικό Διαφωτισμό και τον Ελληνικό Ρομαντισμό, η βιογραφική μονογραφία για τον «εθνικό ιστοριογράφο» Κ. Παλαρηγόπουλο και άλλα μικρότερης έκτασης πλην εξίσου καίριας σημασίας κείμενά του. Την ενδυναμώνει και η σχεδόν αδιάλειπτη τριβή του με τη σύγχρονη λογοτεχνία αρχικά, η συνεχής παρέμβαση του στο πολιτισμικό γίνεσθαι αργότερα, πρώτα από τις σελίδες της «Πολιτείας» (1931-32) και του «Ελεύθερου Βήματος» (1936-1944) και έπειτα από την πρώτη σελίδα του «Βήματος» (ο «μακροβιότερος» συντάκτης της εφημερίδας: 1945-1991), με τις λεγόμενες επιφυλλίδες του - με τα «σημειώματα» του, όπως έλεγε ο ίδιος.

Η «εβδομαδιαία παρουσία» του Κ. Θ. Δημαρά (κατά την έκφραση του Αλέξη Πολίτη) είχε ήδη αποτυπωθεί στην «Εργογραφία» του (2005), ενώ η σημασία της είχε τονιστεί από τους μελετητές και είχε φανεί με την έκδοση των «Σύμμικτων Γ'», με επιμέλεια Γ. Π.

Σαββίδη (: «Περί Καβάφη», Γνώση, 1992) και των «Σύμμικτων Α'», με επιμέλεια Αλέξη Πολίτη (: «Από την παιδεία στη λογοτεχνία», Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού, 2000). Με τον ίδιο υπότιτλο εκκρεμούν τα «Σύμμικτα Β'», που αποτελούν συνέχεια του πρώτου τόμου, και αφορούν κατά βάση τον 20ό αιώνα: έργο που είχε ανατεθεί, σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό, στον Αλέξανδρο Αργυρίου.

Στα «Σύμμικτα Δ'» και σε δύο ογκώδεις τόμους, επανεκδίδονται με χρονολογική τάξη, δίπλα σε 18 σύντομα δημοσιεύματα σε περιοδικά και συλλογικούς τόμους, μια επιλογή επιφυλλίδων από ένα τεράστιο corpus 2092 κειμένων.

Ο Φίλιππος Ηλιού είχε αποδελτίώσει και η Πόπη Πολέμη εκδίδει προλογίζοντας 283 σημειώματα θεωρητικού ενδιαφέροντος που αποτυπώνουν με ακρίβεια σε ένα συνεχές – continuum – την πορεία, τη διαμόρφωση και την εξέλιξη της σκέψης του «ασεβούς» Ιστοριογράφου: τομές, σταδιακές μετατοπίσεις, αλλά και κριτικές εμμονές.

Ο ελεύθερος διανοητής και κριτικός της λογοτεχνίας καθ' όδον προς την ιστορική θεώρηση ή καλύτερα με τα δικά του λόγια: «Από τον αισθητισμό (ή ίσως τη λογοτεχνική κριτική) στην ιστορία των συνειδησεων».

Μέσα στη δεκαετία του 1930, διαφαίνεται η στροφή του Δημαρά προς τον εξορθολογισμό στην ιστορική έρευνα του νεοελληνικού πνευματικού βίου. Σταδιακά στα χρόνια της Κατοχής, αναδεικνύονται ιδέες, τάσεις, θέσεις και αντιλήψεις, που αργότερα ή σχεδόν παράλληλα θεματοποιούνται πλήρως επεξεργασμένες στα επιστημονικά του άρθρα, σηματοδοτώντας μεταπολεμικά την αλλαγή προανατολισμού, αλλά και το προωθημένο πρόγραμμα για επιστημονική οργάνωση στον κλάδο των νεοελληνικών σπουδών.

«Λόγια περί μεθόδου» υποτιτλίζει, με τη σύμφωνη γνώμη του συντάκτη τους, ο Φίλιππος Ηλιού, τη συναγωγή επιφυλλίδων, παραφράζοντας τον γνωστό τίτλο του προλόγου του Ντεκάρτ στη δική του «ιστορία του πνεύματός του». Και πράγματι σαν επιγραφή, μότο και δείκτης πορείας επανέρχεται με εμμονή η φράση του Δημαρά «ό,τι ονομάζουμε μέθοδο δεν είναι τίποτε άλλο από την εφαρμογή των κανόνων της ηθικής και της λογικής στην διεξαγωγή του έργου μας».

Η Πόπη Πολέμη συγκεκριμένα αιτιώνει: «Η μέθοδος είναι μία: συνδυασμός ηθικής και λογικής. Και το ζητούμενο στο βάθος, ένα: η αλήθεια, που από μόνη της είναι επαναστατική». Εξ ου οι πολλαπλές, κατά Ηλιού, «ασέβειες του Ιστοριογράφου», ο οποίος επιμένοντας στην αναζήτηση της αλήθειας θα αμφισβητήσει και θα ανατρέψει μύθους της παραδεδομένης ιστορίας καταγγέλλοντας παρανοήσεις και αλλοιώσεις της ιστορικής συνειδησης.

Μένουν οι «μεθοδεύσεις», τα μεθοδολογικά, δηλαδή, εργαλεία («τα καλά εργαλεία» για τον ίδιο), ο συγκριτισμός, οι ποσοτώσεις, οι μέσοι όροι, τα πολλαπλά αίτια αλλά και η σημασία της μελέτης των μεταφράσεων και της τοπικής ιστορίας, η παρότρυνση με κάθε αφορμή για έργα υποδομής, βιβλιογραφίες, βιβλιοθήκες, αρχεία, συλλογές τεκμηρίων...

Όλα αυτά θα βρουν την αρμόζουσα θέση τους στις επιφυλλίδες: θεωρητική επεξεργασία και παραδειγματική τεκμηρίωση. Προοδευτικά, σχεδόν σε κάθε κείμενο, θα προβάλλει ανάγλυφα ως αίτημα η αναζήτηση της «ιστορικής προσοπτικής» και στο βάθος θα διακρίνεται ως σταθερό διακύβευμα η πολυπόθητη «σύνθεση», τόσο κρίσιμη για την ανθρώπινη αυτεπίγνωση και την εθνική μας αυτοσυνειδηση. Αργώως, φυσικά, η «συνδυαστική φαντασία» που «αδιάκοπα» αποτελεί τη «βάση εντελώς της δουλειάς μας» («Ως η διψώσα ελαφρός», συνέντευξη 1988).

Στον αναγνώστη των τόμων, τέλος, θα μείνει η αίσθηση της ακλόνητης πίστης του Κ. Θ. Δημαρά στον υψηλό ρόλο του διανοούμενου που πρέπει, σε «περίόδους κρίσης», να παραμένει στο πόστο του, σε επαφή, δηλαδή, με το ευρύτερο καλλιεργημένο κοινό. Πράγματι, ο μελλοντικός γραμματολόγος, που συλλαμβάνει την ιδέα της ιστορίας της λογοτεχνίας στην Κατοχή, εποχή που για τον ίδιο αποτελεί «Καιρό του ποιείν» (επιφ. 28) και εποχή «Πνευματικής περιουλογής» (επιφ. 30), θα συνεχίσει σχεδόν απρόσκοπτα και όσο του επέτρεπαν οι καταστάσεις την «παρουσία» του στις στήλες των εφημερίδων τόσο στα χρόνια της Κατοχής και της «ανταρσίας», όσο και στην εποχή της Δικτατορίας.

ΔΕΛΤΙΟΝΑ ΠΙΛΛΗΤΗ (Αετικάς) Εκό Κιούη, 2013